

SVATÝ STOLEC A ČESKOSLOVENSKO

II.

EDICE DOKUMENTŮ
Z LET 1923–1925

Marek Šmíd
Eva Hajdinová
Daniel Atanáz Mandzák
editoři

SVATÝ STOLEC A ČESKOSLOVENSKO II.

EDICE DOKUMENTŮ Z LET 1923-1925

Marek Šmíd, Eva Hajdínová a Daniel Atanáz Mandzák (editoři)

Recenzovali

prof. PhDr. PaedDr. Pavel Marek, Ph.D.

prof. PhDr. Róbert Letz, PhD.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Publikace byla vydána za podpory Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a Národního plánu obnovy v rámci projektu Transformace pro VŠ na UK (reg. č. NPO_UK_MSMT-16602/2022).

Vydala Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum
Praha 2023

Redakce Josef Lesák
Grafická úprava a sazba
DTP Nakladatelství Karolinum
Vydání první

© Univerzita Karlova, 2023
© Marek Šmíd, Eva Hajdínová a Daniel Atanáz Mandzák, 2023

ISBN 978-80-246-5174-3
ISBN 978-80-246-5247-4 (pdf)

Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz

Obsah

Poděkování	/9
Ediční úvod	/11
Seznam zkratk	/16

Úvodní studie: <i>Československo-vatikánské diplomatické styky v letech 1923–1925</i>	/19
---	-----

Dokumenty z fondu Archivu Ministerstva zahraničních věcí České republiky, Politické zprávy – Vatikán, 1923–1925	/49
---	-----

1. souhrnná politická zpráva vatikánského vyslanectví ze dne 31. ledna 1923 /51
2. souhrnná politická zpráva vatikánského vyslanectví ze dne 28. února 1923 /63
3. souhrnná politická zpráva vatikánského vyslanectví ze dne 31. března 1923 /78
4. souhrnná politická zpráva vatikánského vyslanectví ze dne 30. dubna 1923 /87
5. souhrnná politická zpráva vatikánského vyslanectví ze dne 31. května 1923 /97
6. souhrnná politická zpráva vatikánského vyslanectví ze dne 30. června 1923 /107
7. souhrnná politická zpráva vatikánského vyslanectví ze dne 20. července 1923 /116
8. souhrnná politická zpráva vatikánského vyslanectví ze dne 1. září 1923 /124
9. souhrnná politická zpráva vatikánského vyslanectví ze dne 30. září 1923 /133
10. souhrnná politická zpráva vatikánského vyslanectví ze dne 31. října 1923 /139
11. souhrnná politická zpráva vatikánského vyslanectví ze dne 30. listopadu 1923 /144
12. souhrnná politická zpráva vatikánského vyslanectví ze dne 31. prosince 1923 /159
13. souhrnná politická zpráva vatikánského vyslanectví ze dne 31. ledna 1924 /170

14. souhrnná politická zpráva vatikánského vyslanectví ze dne 29. února 1924 /176
15. souhrnná politická zpráva vatikánského vyslanectví ze dne 31. března 1924 /185
16. souhrnná politická zpráva vatikánského vyslanectví ze dne 1. května 1924 /198
17. souhrnná politická zpráva vatikánského vyslanectví ze dne 31. května 1924 /215
18. souhrnná politická zpráva vatikánského vyslanectví ze dne 30. června 1924 /229
19. souhrnná politická zpráva vatikánského vyslanectví ze dne 12. července 1924 /242
20. souhrnná politická zpráva vatikánského vyslanectví ze dne 4. srpna 1924 /245
21. souhrnná politická zpráva vatikánského vyslanectví ze dne 6. září 1924 /250
22. souhrnná politická zpráva vatikánského vyslanectví ze dne 3. října 1924 /254
23. souhrnná politická zpráva vatikánského vyslanectví ze dne 4. listopadu 1924 /262
24. souhrnná politická zpráva vatikánského vyslanectví ze dne 30. listopadu 1924 /272
25. souhrnná politická zpráva vatikánského vyslanectví ze dne 31. prosince 1924 /280
26. souhrnná politická zpráva vatikánského vyslanectví ze dne 1. února 1925 /289
27. souhrnná politická zpráva vatikánského vyslanectví ze dne 2. března 1925 /302
28. souhrnná politická zpráva vatikánského vyslanectví ze dne 1. dubna 1925 /307
29. souhrnná politická zpráva vatikánského vyslanectví ze dne 2. května 1925 /315
30. souhrnná politická zpráva vatikánského vyslanectví ze dne 1. června 1925 /323
31. souhrnná politická zpráva vatikánského vyslanectví ze dne 3. července 1925 /331
32. souhrnná politická zpráva vatikánského vyslanectví ze dne 3. srpna 1925 /341
33. souhrnná politická zpráva vatikánského vyslanectví ze dne 8. září 1925 /358
34. souhrnná politická zpráva vatikánského vyslanectví ze dne 3. října 1925 /379

35. souhrnná politická zpráva vatikánského vyslanectví
ze dne 7. listopadu 1925 /395
36. souhrnná politická zpráva vatikánského vyslanectví
ze dne 10. prosince 1925 /415
37. souhrnná politická zpráva vatikánského vyslanectví
ze dne 11. ledna 1926 /433

Přílohy /453

Výběrový soupis pramenů a literatury k československo-vatikánským
diplomatickým stykům v letech 1923–1925 /459

Jmenný rejstřík /466

English summary /476

Medailonky editorů /478

Poděkování

Na tomto místě bychom chtěli poděkovat všem pracovníkům Archivu Ministerstva zahraničních věcí České republiky v Praze za jejich vstřícnost a obětavost, s nimiž k nám během našich návštěv v badatelně zmíněného archivu přistupovali. Za cenné připomínky děkujeme rovněž lektorům tohoto svazku, panu profesorovi Pavlu Markovi a panu profesorovi Róbertu Letzovi. Náš dík patří současně našim rodinám, bez jejichž lásky, podpory a porozumění by tato práce nikdy nevznikla.

Marek Šmíd, Eva Hajdinová a Daniel Atanáz Mandzák

Ediční úvod

Tato kniha je již druhým svazkem ediční řady souhrnných diplomatických zpráv československého vyslanectví u Svatého stolce v éře první republiky. Opět se jedná o výběrovou edici tvořenou souhrnnými periodickými zprávami vyslanectví, které v měsíčním intervalu referovaly československému ministerstvu zahraničních věcí o vývoji československo-vatikánských vztahů a o komplexu církevně-diplomatických otázek souvisejících se Svatým stolicem na mezinárodním poli. Mimořádné a souhrnné politické zprávy československého vyslanectví jsou pramenem úřední povahy. Nepředstavují však zdaleka pouze strohý výčet vykonaných audiencí, seznam předaných nót či memorand a popis vzájemných jednání, ale nabízejí i kritickou analýzu vatikánských poměrů a rovněž stanovisek ostatních zahraničních legací působících u papežského dvora.

Zprávy československého vyslanectví u Svatého stolce jsou dnes uloženy především v Archivu Ministerstva zahraničních věcí (AMZV, fond Politické zprávy – Vatikán, 1920–1939) a v opisech rovněž v Archivu Kanceláře prezidenta republiky (AKPR, fond KPR – protokol T, kartony 21–23, sign. T 32/21). Zprávy československých zahraničních legací byly obecně adresovány nejen přímo kabinetu ministra zahraničních věcí, ale rovněž jednotlivým sekcím ministerstva, konkrétně politické sekci, právní sekci a zpravodajské sekci a velmi často rovněž ministerstvu školství a národní osvěty. Opisy těchto zpráv jsou proto často zachovány i jako součást spisového materiálu fondu Ministerstvo školství 1918–1949 v Národním archivu.

Druhý svazek ediční řady obsahuje 37 souhrnných zpráv československého zastupitelského úřadu u Vatikánu z let 1923–1925. Autory těchto relací byl především druhý československý vyslanec na tomto postu Václav Pallier, dále sekretář vyslanectví Miloslav Niederle a konečně Eduard Jelen ve funkci chargé d'affaires ad interim, který vedl vyslanecký úřad po odvolání výše jmenovaných diplomatů v srpnu 1925.

Autorský tým ediční řady nezařazuje do edice soubor mimořádných politických zpráv. Celý korpus spisového materiálu fondu „Politické zprávy“ nelze na omezeném prostoru edice zpřístupnit. Souhrnné zprávy mají naopak dvě přednosti, za prvé ucelenou formální podobu a strukturu a za druhé fakt, že shrnují obsah nejdůležitějších bodů obsažených v mimořádných zprávách a zbylé diplomatické úřední korespondenci. V textu editovaných souhrnných zpráv jsou zmiňovány depeše, záznamy rozhovorů z různých vyslancových jednání, výstřižky či souhrnný přehled z denního vatikánského a italského tisku, konečně vládní memoranda, oficiální nóty atd., které byly zasílány samostatně či tvořily

přílohy zmíněných pravidelných politických zpráv. V poznámkovém aparátu však nejsou stejně jako v prvním díle edice blíže editorsky specifikovány.

Publikované zprávy jsou uspořádány chronologicky, očíslovány a doplněny vědecko-kritickým poznámkovým aparátem.¹ Každý dokument je opatřen záhlavím obsahujícím místo vzniku zpráv, dataci a českou anotaci, jež uvádí číslo souhrnné zprávy, jméno a funkci jejího původce a stručně zachycuje obsah publikované písemnosti. Jako součást každé zprávy ponecháváme rovněž jednacím číslo, které sloužilo k identifikaci a zařazení spisu. Na konci každé zprávy informujeme o formě jejího dochování (originál, opis, kopie) a způsobu vyhotovení (strojopis či rukopis). Ostatní formální prvky zpráv tvořící tzv. záhlaví – tedy oficiální název legace, adresu, použití úředního razítka vyslanectví či informace o rozeslaných opisech nepublikujeme. Tyto údaje jsou zachyceny vždy v první textové poznámce každé zprávy, kde je rovněž upozorněno na vlastnoruční podpis, pokud jde o originál dokumentu.

Přepis a jazykovou úpravu dokumentů jsme provedli v souladu s pravidly pro přepis historických dokumentů. V zásadě jsme využívali současnou platnou pravopisnou normu. Dokumenty jsou opatřeny textovými a věcnými poznámkami. Textové komentáře jsou výsledkem textové kritiky a jsou označeny písmeny latinské abecedy. Přináší údaje o záhlaví dokumentu a dále slouží k překladu a objasnění významu některých cizojazyčných, přejatých a zastaralých výrazů. Textovou poznámku s překladem nevkládáme tam, kde sám pisatel zprávy v textu použil svůj vlastní překlad cizího výrazu či pasáže. Použité věcné poznámky pod čarou jsou číslovány samostatně pro každou zprávu a přináší výsledky historické kritiky obsahu dokumentů. Objevují se v nich zpřesněné rozbory historických událostí, papežských listin, především encyklik, stručný popis klíčových mezinárodních či tuzemských diplomaticko-právních dokumentů a dále slouží především k bližší identifikaci citovaných osobností. Vlastní jména jsou opatřena biografickým medailonkem na prvním místě jejich výskytu v edici a v abecedním výčtu přehledně uvedena ve jmenném rejstříku na konci edice. Věcné poznámky jsou vypracovány s ohledem na všechny editované dokumenty, jsou proto vzájemně provázány. Věcné poznámky pod čarou obsahují tudíž i referenční vysvětlivky, v nichž je odkazováno na čísla poznámek s daným výkladem fakt na prvním místě výskytu.

Zjevné písařské překlepy či tiskové chyby, scházející interpunkce a pravopisné chyby byly opraveny bez zvláštního vyznačení jak v českém, tak v cizojazyčném textu. V italských i francouzských slovech byly v případě nutnosti opraveny akcenty (e > è, c > ç, á > à, ó > ò, i > ï apod.). Do stylu zpráv nebylo

1/ Edice se metodicky opírá o zásady pro vydávání novověkých pramenů. Ivan Štoviček et al.: *Zásady pro vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti*, Praha 2002.

zasahováno, ponechán byl slovosled či dobové jazykové zvláštnosti („ježto“ na místo „jelikož“; „dobré zdání“ na místo „dobrozdání“; „an/anžto“ na místo „nebot“; výraz „list svědčící“ na místo „list dosvědčující [daný právní stav]“). Na stylistické chyby a prohřešky proti jazykové normě či logice věty se upozorňuje v textu znakem [!]. Situace věcně nepřesných či chybných formulací pisatele komentujeme věcnými poznámkami pod čarou, případně označujeme znakem [sic!] v textu zpráv (např. „Nový anglický vyslanec Theo [sic!] Russel...“ – správně Odo Russell; „Ohledně užhorodského [sic!] biskupa Pappa poukazují...“ (jednalo se správně o mukačevskou diecézi se sídlem v Užhorodě).

Různou podobu strojopisně zvýrazněného textu v dokumentech (podtržení, prostrkané písmo, jiná velikost písma) jsme sjednotili na podtržený text. Naopak nijak zvláště neupozorňujeme na častá, avšak dodatečná rukopisná podtržení textu provedená různými příjemci, které však nelze s jistotou identifikovat. Upozorňujeme pouze na přeškrtnutí pasáží, které mohlo znamenat částečné cenzurování zprávy před jejím dalším šířením v opisech a parafrázích v další úřední korespondenci. V několika případech upozorňujeme na dodatečné rukopisné vpisky, kterými příjemce korigoval či zpřesňoval znění zpráv. Názvy novin a časopisů uvedené v textu zpráv byly ponechány beze změn, bez kurzivy a často jen ve zkrácené podobě (např. Osservatore > Osservatore Romano, Corriere > Corriere della Sera), neboť jejich plný název je v textu výše obsažen. Seznam všech citovaných tiskovin v jejich správném a plném znění je přiložen k seznamu zkratk.

V češtině běžně i méně užívané zkratky nebo zkrácená slova jsme nerozepisovali (čs., p., pí, posl., RČS, m. p., hod., P., str., atd.), pouze jsme sjednotili jejich psaní s přihlédnutím k současným pravidlům (např. a. j. > aj.; a. t. d. > atd.; a. t. p. > atp.; t. j. > tj.; t. z. v. > tzv.). Další zkratky používané běžně v historických odborných textech nebyly rozepisovány (např. ČSR, ČSL, NS, SHS). V případech, kdy zkratka nebyla jednoznačná a mohla by se číst v několika významech, byla podle kontextu rozepsána v hranatých závorkách (např. proti kat[olickým] organizacím; s gener[álním] tajemníkem).

Rozlišné psaní titulu monsignore (Msg., Msgr., Mons.) bylo sjednoceno na Mons., tedy formu, již pisatelé zpráv používali nejčastěji. Tento titul duchovních byl v dobových textech psán převážně s velkým písmenem pro vyjádření úcty, editoři jej proto ponechali s velkým „M“. Sjednoceno bylo obdobně různé psaní titulu doktor (Dr., dru., drem) na dr. V textu jsme zrušili lomítkové závorky // a pozměnili je na závorky jednoduché ().

Psaní vlastních jmen kolísá především u místních a zeměpisných názvů. Jejich původní tvar přepisujeme podle v současnosti platné pravopisné normy (Poruří > Porúří; Brussel > Brusel; Waršava > Varšava). Nesprávné psaní zeměpisných názvů jsme sjednotili a opravili bez vyznačení (např. Itálie > Itálie; Rjeka, Rjece > Rijeka; Gdansk > Gdaňsk). Naopak jsme v textu ponechali některé významově specifické dobové výrazy, např. Uhersko (i ve významu po

roce 1918, tedy správně Maďarsko), v Porýnsku atd. Psaní malých a velkých písmen jsme upravili podle v současnosti platné pravopisné normy (např. Střední Evropa > střední Evropa; Redemptoristi > redemptoristi, Jezuiti > jezuiti; Společnost Národů > Společnost národů; svatý Stolec > Svatý stolec). Písařské chyby ve jménech osob jsme v textu opravovali do správné podoby bez vyznačení. Vyskytovaly se vesměs drobné překlepy, např. chybějící zdvojená souhláska u příjmení (Ceretti > Cerretti; Marmagi > Marmaggi), chybějící délka samohlásky (Takacs > Takács), dále dobový fonetický přepis souhlásky ‚j‘ (Nyaradi > Njarady) či srbochorvatského měkkého ć (Bakotich > Bakotić) či jiné nepřesnosti (Jantauš > Jantausch; Skrzinsky > Skrzyński). Složená jména osob jako např. F. Borgongini Duca, R. Merry del Val y Zulueta, M. Torcuato de Alvear se ve zprávách vyskytují ve zkrácené podobě (Borgongini, Merry del Val, Alvear). Tyto zkrácené formy jmen nerozepisujeme, vyjímaje jejich rozepisování v záhlaví zpráv.

V textu zpráv byly dále opraveny zdvojené souhlásky v psaní slov cizího původu (např. bulla > bula; afféra, affaire > aféra; appel > apel; alliance > alian-ce; officiální > oficiální; collegium > kolegium; professor > profesor; misse > mise; reperkuse > perkuse atd.). Obdobně jsme upravili psaní s, z uprostřed slova (provisorně > provizorně; president > prezident; universita > univerzita; organisace > organizace; krise > krize; representant > reprezentant atd.) a dále psaní předložek (se stanoviska > ze stanoviska; s jiné strany > z jiné strany; s hlediska > z hlediska). Rovněž jsme přizpůsobili v současnosti platné jazykové normě psaní s, z na počátku slov (např. zblížení > sblížení; súčasnit se > zúčastnit se; sjistit > zjistit) a psaní th > t (např. metoda > metoda; these > teze). Stejně tak byly pozměněny dnes již nepoužívané zastaralé tvary (např. neloyalní > neloyalní; bureaukratický > byrokratický; officiální > oficiální; eventuelní > eventuální; materiální > materiální; prestýž > prestiž; chefu misse > šéfu mise; regim > režim atd.) Pravidlům jsme přizpůsobili též psaní příslovečných spřežek (např. konec konců > koneckonců; k vůli > kvůli; ku předu > kupředu; na vzájem > navzájem; z počátku > zpočátku; po případě > popřípadě; při tom > přítom; na to > nato) a spojovníků (mezinárodně-právním > mezinárodněprávním). Sjednotili jsme rovněž nestandardní a kolísavé psaní kvantitativních samohlásek (např. disciplina > disciplína; forum > fórum; nota > nóta; konklave > konkláve). Ve zprávách se vyskytují i alternativní pojmenování např. Svatá stolice, Liga národů či Svaz národů. V těchto případech ponecháváme označení v původní podobě.

Základní i řadové číslovky byly ve zprávách rozepisovány slovem, vyjma údajů statistického charakteru. Římské číslice se vyskytují v označení svazků nejrůznějších oficiálních ročenek či věstníků. V edici hojně používané zlomky při popisu časových údajů byly převedeny do slovní podoby (v ½ 5 > v půl páté; ve ¾ 6 > ve tři čtvrtě na šest). Zároveň různopsaní datace zpráv arabskými či římskými číslicemi (15. 5., 15. V.) bylo sjednoceno na slovní označení

jednotlivých měsíců (15. května). Edici uzavírá jmenný rejstřík obsahující jména ze všech publikovaných zpráv, z úvodní studie a z anglického summary.

Předložené editované zprávy jsou zřejmým důkazem toho, že diplomat Václav Pallier vykonával svůj úřad svědomitě. Jeho relace obsahují množství detailů ohledně vztahů cizích států ke Svatému stolci. Informace o nich čerpal jak z denního tisku, tak osobních schůzek s diplomaty. Jistě byl přesvědčen, že jejich podrobné popisování může být pro ministerstvo zahraničních věcí užitečné i nad rámec československo-vatikánského bilaterálního vztahu. Na druhé straně narážíme ve zprávách na jeho vlastní relativně časté zmínky o tom, že jeho pokusy o získání nějaké konkrétní odpovědi či stanoviska kurie na československé církevní otázky a problémy ze strany vatikánských představitelů byly neúspěšné a jím tlumočené požadavky vlády byly opakovaně odkládány. Tento vzorec chování byl zajisté alfou a omegou diplomatického jednání Vatikánu s prakticky všemi diplomatickými zástupci a měl rovněž hlubokou strukturální příčinu – krátkodobost existence nového, avšak značně sekulárně orientovaného československého státu a zároveň množství jeho nedořešených církevně-správních záležitostí. Z některých narážek diplomatické korespondence odesílané do Říma, a především ze zpráv a telegramů samotného Edvarda Beneše, lze ovšem tušit netrpělivost a snad i jistou nespokojenost ministra s postupem jednání vedených Pallierem.

V této souvislosti není nezajímavé přesunout se k samému závěru Pallierova působení na římském vyslanectví v červenci 1925. Tehdy byl povolán do Prahy, aby zde oficiálně podal referát o vývoji postoje Vatikánu k Marmaggiho aféře, jednalo se však o jeho faktické odvolání z Říma a přerušení řádných vzájemných diplomatických vztahů mezi oběma státy. Dne 13. července 1925, v tomto klíčovém okamžiku své kariéry, odeslal Václav Pallier již z Prahy ministerstvu mimořádnou zprávu ohledně své poslední návštěvy u státního sekretáře Pietra Gasparriho a rovněž podsekretáře Francesca Borgonginiho Ducy s následujícím ospravedlňujícím dovětkem: „Na konec chci, jak jsem učinil již ústně panu ministru dr. Benešovi, říci několik slov o tom, jak hleděl Vatikán na celkové moje chování se vůči němu. [...] [kardinál P. Gasparri] zmínil se též o mne, že prý uznává, že mám velmi těžké postavení mezi vládou a Vatikánem, že si ale počínám při svém jednání vždy bezvadně, s velkým taktem a že proti mně nemohou nic mít. Když na jaře letos Marmaggi zajel do Říma, navštívil mne rovněž a sotva ke mně vstoupil, jal se mi hned vyprávět, že jde právě od kardinála, s nímž mluvil o našich věcech a též o mém působení při Vatikánu, že kardinál jest plný chvály o mně s jakou prý korektností a taktností vždy vůči Vatikánu jedním. Vědí prý to, že jsem i ve svém soukromém životě bezvadného chování.“²

Eva Hajdinová

Seznam zkratek

AAV	Archivio Apostolico Vaticano
AA. EE. SS.	Affari Ecclesiastici Straordinari
a. i.	ad interim
aj.	a jiní/é
AKPR	Archiv Kanceláře prezidenta republiky
AMZV	Archiv Ministerstva zahraničních věcí
angl.	anglicky
apošt.	apoštolský
apod.	a podobně
arcib.	arcibiskup/arcibiskupský
atd.	a tak dále
č., čís.	číslo
č. j.	číslo jednací
čl.	článek
čs., Čs., čsl., Čsl.	československý
ČSR	Československá republika / Československo
dr.	doktor
fj.	francouzský jazyk
hod.	hodina
hovor.	hovorově
i. f.	na konci
it.	italský/y
jap.	japonský
kard.	kardinál
Kč	Korun československých
kupř.	kupříkladu
lat.	latinský/y
lj.	literární jazyk
mj.	mezi jiným
Mons.	Monsignor
např.	například
něm.	německý
p.	pan
P.	Páter
pí	paní
p. i.	per interim
pol.	politický/á [zpráva]

pozn.	poznámka
prof.	profesor
r.	rok
resp.	respektive
roč.	ročník
S., St.	S(aint)/S(ain)t
Sb. z. a n.	Sbírka zákonů a nařízení
SHS	Království Srbů, Chorvatů a Slovinců
sr., srov.	srovnej
SSSR	Sovětský svaz
stol.	století
str.	strana
sv., Sv.	svatý
šp.	španělsky
t. m.	toho měsíce
t. r.	tohoto roku
tj.	to jest
tzv.	takzvaný
USA	Spojené státy americké
v. r.	vlastní rukou
vol.	volume
zvl.	zvláště

Úvodní studie: Československo-vatikánské diplomatické styky v letech 1923–1925

Úvodní studie rozsáhlé edice *Svatý stolec a Československo II. Edice dokumentů z let 1923–1925* nabízí přehledný vývoj diplomatických styků Československa a Svatého stolce v období po vzniku Československa na počátku dvacátých let 20. století. Převážně na základě materiálů z Archivu Ministerstva zahraničních věcí České republiky v Praze rekonstruuje charakter, podobu a proměnu diplomatických styků mladé republiky s ústředím katolické církve v Římě v letech 1923–1925.

S ohledem na jejich utváření v meziválečném období se právě v tomto relativně krátkém časovém úseku jedná o dramatickou dobu, jež ve vztazích Československé republiky a Vatikánu odráží v mnoha ohledech prvotní těžkosti republiky, respektive její zahraničněpolitické a ideologicky-mocenské orientace. Tyto těžkosti se projevovaly rovněž v jejím přístupu ke katolické církvi, jejímu zástupci v osobě apoštolského nuncia v Praze a její hlavě, papeži v Římě.

Úvodní studie se primárně soustředí na pramenný materiál fondu Politické zprávy Vatikán, uložený v Archivu Ministerstva zahraničních věcí České republiky v Praze, jež doplňuje dalšími českými a vatikánskými archivy i vydanými dokumenty, které konfrontuje s odbornou literaturou, z níž neopomíjí ani klasická starší díla, ani moderní odborné texty.

V období let 1923–1925 řešily československá i vatikánská strana především aktuální záležitosti nábožensko-církevního života v Československu, jimiž se již dříve zabýval apoštolský nuncius v Praze Clemente Micara nebo přímo jednotliví představitelé duchovního života v zemi (arcibiskupové, biskupové, opati atd.), kteří komunikovali přímo se Svatým stolicem a jeho úřady. Tyto akcenty jsme zdůraznili v úvodní studii edice *Svatý stolec a Československo I. Edice dokumentů z let 1920–1922*.

O nejdůležitějších záležitostech informovala apoštolská nunciatura v Praze Státní sekretariát – nejvlastnější orgán politiky římské kurie, jemuž apoštolští nunciové podléhali – prostřednictvím dopisů, zpráv, telegramů či telefonního spojení.¹

1/ Státní sekretariát se dělil do tří sekcí: I. oddělení: Kongregace pro mimořádné církevní záležitosti (Congregazione degli Affari Ecclesiastici Straordinari) v čele s tajemníkem,

V době let 1923–1925 stál v čele katolické církve Pius XI., jenž byl zvolen papežem v únoru 1922. Rodák z lombardského města Desio u Monzy nedaleko Milána byl vysvěcen na kněze v roce 1879 a následně působil jako profesor teologie v semináři v Padově. V roce 1907 se stal prefektem slavné Ambrosiánské knihovny v Miláně. V roce 1911 začal působit ve Vatikánské knihovně, nejprve jako viceprefekt, od roku 1914 jako prefekt. Po první světové válce byl činný nejprve jako apoštolský vizitátor pro Polsko a Litvu, později jako apoštolský nuncius ve Varšavě a v Horním Slezsku (1919–1921). V roce 1921, kdy se stal po smrti milánského arcibiskupa Andrey Carla Ferrariho jeho nástupcem a kardinálem, jeho polská mise skončila. Byl povolán zpět do Itálie a v únoru následujícího roku zvolen papežem.²

Funkci státního sekretáře Svatého stolce zastával od roku 1914 Pietro Gasparri, který měl za sebou dlouhou diplomatickou i úřední kariéru. V letech 1898–1901 působil jako apoštolský delegát v Peru, Ekvádoru a Bolívii, když byl předtím jmenován titulárním arcibiskupem v palestinské Caesareji. Od roku 1901 byl sekretářem Kongregace pro mimořádné církevní záležitosti a o tři roky později se stal členem papežské komise pro kodifikaci kanonického práva, kde se velmi zasloužil o vydání Kodexu kanonického práva v roce 1917. V roce 1907 byl kreován kardinálem. Svojí povahou a charakterem byl opatrný, trpělivý, kritický, avšak jednal rozvážně, racionálně, bez zbytečných emocí, jež dramatické roky často rozechvívaly. Ve vatikánském prostředí patřil spíše k liberálnímu proudu, přičemž nebyl považován za stoupence integralistického názorového proudu v církvi.³

Co se týká československé strany, post vyslance u Svatého stolce zastával od dubna 1922 diplomat, právník a bývalý vyslanec v Budapešti Václav Pallier. Jeho jmenování vyslancem u Svatého stolce bylo na základě dostupných pramenů spíše improvizovaným rozhodnutím ministra zahraničí Edvarda Beneše než výsledkem dlouhodobé ideové linie mladé republiky směrem ke Svatému stolci. Předání pověřovacích listin československého

resp. sekretářem, II. oddělení: Kongregace pro řádné církevní záležitosti (Ufficio degli affari ordinari, původní státní sekretariát) v čele s podtajemníkem, resp. podsekretářem či substitutem a III. oddělení: Kancelář papežských brevii (Segreteria dei Brevi apostolici). Poslední slovo ve všech záležitostech měl nicméně papež.

2/ Podrobněji k osobnosti Achilla Rattiho, pozdějšího papeže Pia XI., například: Umberto Dell'Orto: *Pio XI. Un papa interessante*, Milano 2008; Emma Fattorini: *Pio XI, Hitler e Mussolini. La solitudine di un papa*, Torino 2007; Emilio Gentile: *Contro Cesare. Cristianesimo e totalitarismo nell'epoca dei fascismi*, Milano 2010; Yves Chiron: *Pio XI. Il papa dei patti lateranensi e dell'opposizione ai totalitarismi*, Milano 2006; Carlo Puricelli: *Un „Papa Brianzolo“. Le radici culturali di Achille Ratti, Pio XI*, Milano 1991; Domenico Flavio Ronzoni: *Achille Ratti. Il prete alpinista che diventò papa*, Missaglia 2009; Giordano Stella: *Pio XI. Il papa dei concordati*, Milano 2009; Hubert Wolf: *Il Papa e il Diavolo. Il Vaticano e il Terzo Reich*, Roma 2008; Guido Zagheni: *La croce e il fascio. I cattolici italiani e la dittatura*, Milano 2006.

3/ Marek Šmíd: Kardinál Pietro Gasparri – přední muž vatikánské diplomacie, *Historica Olomucensia* 26, č. 42 (2012), s. 56–57.